

Sprehodi po knjižnem trgu

Maja Murnik

Andrej Tomažin: Anonimna tehnologija.

Ljubljana: LUD Literatura, 2018.

Bistvo tehnike ni nič tehničnega, je v *Vprašanju po tehniki* trdil Heidegger in lahko bi rekli, da to velja tudi za Tomažinovo zadnje delo, knjigo – ne zbirko – devetih kratkih zgodb. Pred seboj imamo namreč izrazito osrediščeno in konceptualno zasnovano knjigo, v kateri se vse zgodbe sučejo okoli vprašanja odnosa med tehnologijo in človekom, med tehnologijo in življenjem, med tehnologijo in telesom. V Tomažinovih zgodbah tehnologija ni predstavljena kot človekov nevtralen pripomoček ali sredstvo, ki bi olajšalo vsakodnevno življenje, temveč je dispozitiv, v katerega smo neizogibno vpeti in ki temeljno vpliva na posameznikovo življenje. Je okvir brez robov, struktura, iz katere se je nemogoče izviti ali upravljati z njo. Če se še enkrat vrnem po primerjavo k Heideggru, in sicer k njegovi ponazoritvi razlike med tradicionalno in moderno tehniko: star, lesen most, ki že stoletja veže breg z bregom, je vgrajen v Ren. Hidroelektrarna pa ni, tam je veletok zazidan v elektrarno. Že v času moderne tehnike umetno predhaja naravi, deluje nazaj nanjo. In to je pravzaprav pozicija, s katero se začenjajo zgodbe v *Anonimni tehnologiji*.

Tomažin se zaveda (za razliko od večine sodobnih slovenskih pisateljev), da živimo v mešani in povečani resničnosti in da to dejstvo v temelju

oblikuje ter spreminja našo percepcijo, mišljenje in delovanje. Zaveda se, da je tehnologija temeljni dispozitiv, skozi katerega se v antropocenu na novo in na drugačen način artikulirajo številna družbena in politična vprašanja, pa tudi umetniške prakse. Čeprav so zgodbe v *Anonimni tehnologiji* (z izjemo prve) postavljene v prihodnost, ta ni oddaljena in abstraktna; v marsikaterem pogledu gre namreč za radikalizirano različico sedanjosti.

Tako se v Tomažinovih zgodbah srečujemo s svetom IT-podjetij, *start-upov*, podatkovnega rudarjenja, skladov tveganega kapitala in trgovanja z osebnimi podatki; s svetom prekarnega in brezpravnega dela, katerega urnik lahko traja tudi štiriindvajset ur na dan ("naša generacija je že pozabila na pomen besedne zveze *delovni čas*," pravi hekerka, pripovedovalka v zgodbi *Kinpinova smrt*); z zapolnjevanjem praznine s številnimi sintetičnimi drogami ... To je svet narkovojn, kibernetškega kriminala, vojne z droni in kibernetških napadov; srečujemo se tudi s spremenjeno geopolitično situacijo, v kateri Evropske unije ni več, namesto nje pa je vzniknil kup kriptodržavic; srečujemo se z umetno inteligenco in biotehnoškimi kreiranjem novih, hibridnih bitij – vojakov; z zaostrenimi podnebnimi spremembami, ki so prinesle neznosno vročino, taljenje permafrosta in panepidemije neznanih bolezni, itd., itd. Tomažin z obilo domišljije preigrava in stopnjuje teme, ki so danes vroče in se o njih razpravlja, le da jih radikalizira. V tem pogledu je *Anonimna tehnologija* zelo sodobna in aktualna knjiga, še posebno v slovenskem literarnem prostoru, ki se vprašanjem življenja v dispozitivu tehnologije kdove zakaj vztrajno izogiba. To na duhovit način namigne zgodba *Noli me tangere*, pa tudi "How to write like Roberto Bolaño in less than an hour". V njej avtor sugerira, da tudi pisatelji ne morejo pobegniti pred tehnološkim svetom, takšen poskus je nepristen, zlagan. Oziroma, dodajmo, kot pravi pripovedovalec v zaključku zgodbe "How to write like Roberto Bolaño in less than an hour": "Vprašanje ni več, kako se skriti, temveč kako kar najbolj skrbno postati del nepreglednega arhiva. Teksta, ki ni več takšen, kakršnega smo poznali." Tudi vloga in početje pisateljev se morata v s tehnologijo oblikovanem svetu premisliti in vzpostaviti na novo, drugače kot prej.

Avtorjev odnos do tehnodružbe nikakor ni enoznačen, ni ne pozitiven ne negativen. V zgodbi *Novo ravnotežje*, s katero se knjiga zaključuje, se zdijo opisi delovnega dne umetno-inteligenega ženskega bitja – kiborga in njene okolice, v kateri se suvereno giblje, polni zanosa in fascinacije. Nekatero zgodbo pa so bolj temačne in apokaliptične: *Odencomm* na primer pred bralca razgrne distopijo sveta, v katerem so razpadle skoraj vse družbene organizacije razen represivnih; zdravstvo je v dobesednem razsulu,

bolnišnice so zapuščene, ljudje pa skorajda ne komunicirajo več med sabo. Temačne poteze *krasnega novega sveta* sijejo tudi iz zgodbe *Drugo leto Popolne fragmentacije*, v kateri razsaja množični razkosevalec in maščevalec Orangutan, produkt križanj človeškega in živalskega tkiva. Srečujemo se z distopično prihodnostjo genskega inženirstva v postapokaliptični Novi Ljubljani, ki temelji na (iz zgodovine 19. stoletja dobro znanih) zloglasnih medicinskih poskusih na kaznjencih in vojnih ujetnikih, katerih namen je ustvariti pokornejše in močnejše vojake od ljudi.

A zdi se, da je bolj kot opozarjanje na negativne plati tehnosveta Tomažinu bližja misel iz ene od zgodb: "V tem je mogoče iskati sporočilo stare Spinozove lekcije, da izguba vida ne pomeni resnične negativnosti v slepčevem bistvu, temveč zgolj neko novo konfiguracijo moči njegovega telesa." Tehnologija Tomažinu prej pomeni izziv novega okvira, nove konfiguracije, ki zahteva rekonfiguracijo človekovega telesa. Avtor se (vendar le do neke mere) zaveda, da tehnologija v osnovi naslavlja človekovo telo, da mu meče rokavico, da ni zgolj zadeva duha ali uma, kot je bila v kiberpankovski paradigmi. Tomažin v tem pogledu obtiči nekje vmes: po eni strani v svojih zgodbah uvaja posodobljeni in razširjeni koncept telesa (kiborgi, avatarji, življenje rojev in epidemij, vprašanja živega, polživega in kot-da živega), a po drugi strani se zdi še precej fasciniran nad ameriškimi kiberpankovskimi pristopi iz osemdesetih in devetdesetih let ter njihovim duhom (roman *Nevromant* Williama Gibsona, film *Iztrebljevalec* itd.). Predvsem pa ostaja Tomažin precej tradicionalen v viziji umetnosti v tehnodispozitivu, kot bi ne vedel, da so literate že zdavnaj po levi in po desni prehitele vizualne, inter- in novomedijske prakse, ki so imele vse 20. stoletje, vsaj od zgodovinskih avantgard naprej, čas, da so se poslovile od reprezentacije. Čeprav avtor na več mestih *Anonimne tehnologije* suvereno misli padec meja, prehodnost, naključnost in mrežno strukturo sveta v (post)antropocenu, ostaja pri vprašanju prihodnosti literature ujet v kulminacijo modernizma in hipermodernizma: tako v zgodbi *Hlapci, heroji in umetna inteligenca* (sintagma seveda preigrava naslov znamenite Pirjevčeve študije o Cankarju, le da tam namesto "umetne inteligence" stoji "ljudje") lahko prihodnji razvoj literature misli le v smeri t. i. postsemantične literature in problematiziranja koncepta avtorstva (torej kot vnovično smrt avtorja in njegovo nadomestitev z algoritemsko ustvarjenim, celo naključnim avtorjem). To sicer ni nič novega in se je že vse zgodilo (npr. tekstovni pesniški generator *Taroko Gorge* Nicka Montforta in nekatera druga dela elektronske literature), le slovenski literarnoteoretski *mainstream* teh dogdkov ne pozna ali pa jih preprosto ignorira. Morda je slednje dejansko prava poanta omenjene zgodbe.

Tomažinove zgodbe govorijo o spremembah struktur, večjih in kompleksnejših dispozitivov, ne o posamičnih dejanjih genialnih posameznikov. Slednja so sicer neizogiben del mreže v nekaterih zgodbah (npr. *Abraham Bosse*, *Odencomm*, *Izabela*), vendar dejanja posameznikov v Tomažinovem svetu niso tista, ki premaknejo vzvode. Tako na primer do potankosti izdelani in domišljeni koraki plesnega mojstra in razbijanje meja s soplesalko v zgodbi *Izabela* ne preprečijo njegove nasilne smrti in ne zadržijo turških vpadov. V odlični zgodbi *Abraham Bosse*, eni najzanimivejših v knjigi, pa kompleksni vzvodi podnebnih sprememb ne sprožijo linearnega niza ali vzročno-posledične verige, temveč kompleksno polje premestitev: z naenkrat povečane in nemirne populacije netopirjev preskočijo novi mikroorganizmi in povzročijo panepidemijo ter zdesetkanje človeške populacije.

Anonimna tehnologija je precej reflektivna knjiga, ki od bralca zahteva gibkost, okretnost in intelektualen napor. Avtor se poigrava tudi na ravni forme – z mešanjem glasov, ravni in diskurzov, z vnašanjem pol- in neliterarnih diskurzov, s kvazidokumenti, citatnostjo, s prevzemanjem sloga zgodovinske kronike (*Izabela*), zgodovinske razprave (*Abraham Bosse*) ali analize družbenih silnic (segmenti zgodbe *Odencomm*). Kljub občasnim pomislekom o kiberpankovskih zgledih je *Anonimna tehnologija* duhovita, močna in branja vredna knjiga, ki se drzno loteva v slovenski literaturi po krivici zapostavljenih tematik sodobnega sveta in njegovih tehnodružbenih vizij.